विवाहित महिलाहरुको घरपरिवारमा सम्पत्ति माथिको पँहुच

(पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १७ शेराजागृति टोलको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत

समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक

प्रयोजनका निमित्त प्रस्तुत गरिएको

शोध पत्र

प्रस्तुतकर्ता

प्रमिशा रानाभाट

रोल नं.: ४२/०७२

परीक्षा रोल नं.:४८०४०८

त्रि.वि.दर्ता नं.:६-२-४८-२३४३-२०१२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

पृथ्वी नारायण क्याम्पस

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र तथा ग्रामीण विकास विभाग

पोखरा, २०७८

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वी नारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय समाजशास्त्र विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको द्वितीय वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिका निम्ति शोधकर्ता छात्रा प्रमिशा रानाभाट द्वारा **"विवाहित महिलाहरुको घरपरिवारमा सम्पत्ति माथिको पहुँच(पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १७ शेराजा गृति टोलको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)"**शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मेरो प्रत्यक्ष सुपररिवेक्षण र निर्देशनमा तयार पारिएको हो । उक्तशोध पत्रलाई आवश्यक मुल्याङ्कनको लागि मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

डा. शान्ता कुमारी खत्री

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वी नारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति :

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय पृथ्वी नारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिको निम्ति शोधकर्ता छात्रा प्रमिशा राना भाट द्वारा यस विभागमा प्रस्तुत **"विवाहित महिलाहरुको घरपरिवारमा सम्पत्ति माथिको पहुँच(पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १७ शेराजा गृति टोलको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)"** शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मूल्यांकन समितिबाट स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

मूल्याङ्कन समिति

....

डा.शान्ताकुमारी खत्री

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वी नारायण क्याम्पस, पोखरा

....

तेज प्रसाद सुवेदी

बाह्य परीक्षक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वी नारायण क्याम्पस, पोखरा

....

शिवबहादुर थापा

विभागिय प्रमुख

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वी नारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति :

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत पृथ्वी नारायण क्याम्पस स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि तयार गरिएको हो । यो शोधपत्र तयार गर्न आफ्नो कार्य व्यस्तताका बाबजुद पनि महत्वपूर्ण समय उपलब्ध गराई शोधपत्रको विभिन्न सल्लाह सुझाव प्रदान गर्दै निरन्तर शोधकार्यमा निर्देशन गर्नु हुने मेरा आदरणीय शोध निर्देशक डा. शान्ती कुमारी खत्री ज्यू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसैगरी यसै समाजशास्त्र विभागका विभागीय सदस्य आदरणीय गुरु तेज प्रसाद सुवेदी र विभागिय प्रमुख शिवबहादुर थापा ज्यू प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्न चाहन्छु ।

विवाहित महिलाहरुको घरपरिवारमा सम्पत्ति माथिको पहुँचको अवस्था र सम्पत्ति भोगचलनमा भूमिका पत्ता लगाउनु यस अध्ययनको ध्येय थियो । अनुसन्धानको तथ्याङ्क सङ्कलनका क्रममा प्रश्नहरुको बिना झन्झट र हिचकिचाहट कुशलतापूर्वक प्रतिक्रिया दिई शोध कार्यलाई सफल बनाउन आफ्नो अमूल्य समय प्रदानगर्ने सम्पूर्ण शेराजा गृतिटोलका उत्तरदाता, सूचनादाता सबैलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । अध्ययनको क्रममा मलाई सहयोग गर्ने सुझाव र सल्लाह प्रदान गर्ने र वास्तविक सूचना तथा तथ्याङ्क दिई सहयोग गर्ने सम्पूर्ण महानुभावहरुलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यस अवसरमा अध्ययनलाई यहाँसम्म पुऱ्याई सहयोग गर्नुहुने आमा मिना रानाभाट,बुवा झपटबहादुर रानाभाट, श्रीमानकृष्ण बहादुर रानाभाट,छोरी इभा रानाभाट, साथी अन्जना बराल,दाइ राजन रानाभाट साथै यो सोध अध्ययनलाई कम्प्यूटर टाइपिङमा अन्तिम स्वरुप प्रदानगर्न सहयोग पुऱ्याउने एभरेष्ट कम्प्युटर सेन्टर, वगर प्रति धन्यवाद व्यक्तगर्दछु ।

प्रमिशा रानाभाट

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक "विवाहित महिलाहरुको घरपरिवारमा सम्पत्ति माथिको पहुँच" रहेको छ । यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्य विवाहित महिलाको पारिवारिक सम्पत्ति माथिको स्वामित्वको स्थिति पत्ता लगाउने र विवाहित महिलाहरुको पारिवारिक सम्पत्तिमाथि भोगचलन तथा निर्णय सम्बन्धी भुमिकाको विश्लेषण गर्ने रहेको छ । यस अध्ययनमा दैविक नमुना छनोट विधि अन्तर्गत गोला प्रथाबाट ७५ जना उत्तर दाताहरु छनोट गरी उनिहरुबाट प्राप्त जानकारीलाई व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ । यस अध्ययनलाई औचित्यपुर्ण बनाउनको लागी प्राथमिक तथा द्धितिय दुवै प्रकृतिका तथाङ्कहरु संकलन गरिएको छ । अन्तरर्वाता अनुसूची, वैयक्तिक अध्ययन र अवलोकनबाट प्राथमिक तथाङ्क प्राप्त भएको छ भने द्धितिय प्रकृतिको तथाङ्कको लागि विभिन्न लेख, रचना, विश्वविद्यालयका शोधपत्र, पत्रपत्रिका जस्ता स्रोतलाई आधार बनाइएको छ । उत्तरदाताको उत्तरको आधारमा प्राप्त भएका गुणात्मक तथा संख्यात्मक तथ्यलाई विश्लेषण गर्दै प्रस्तुत गरिएको छ ।

हाम्रो नेपाली समाजमा विवाहित महिलाहरुको पैत्रिक सम्पत्तिको उत्तराधिकारी छोरा नै मानिने हुदाँ अहिले सम्म महिलाको पहुँच पैत्रिक सम्पत्ति माथी पुगेको छैन तर पछिल्लो समयमा घर तथा चलअचल सम्पत्तिमा महिलाको स्वामित्व बढ्दै गएको छ जसको प्रमुख कारण राजस्व छुट तथा श्रीमानको वैदेशिक रोजगारी रहेको छन् । श्रीमान वैदेशिक रोजगारीमा गएका परिवारमा सम्पत्ति माथीको स्वामित्व र सम्पत्ति परिचालनको भुमिका महिलामा देखियो तर अचल सम्पत्तिको खरिद विक्रिमा श्रीमान र श्रीमतीको सहमतीमा निर्णय गरेको पाइयो ।

विषयसूची

		पृष्ठ
सिफारिस पत्र		**ii**
स्वीकृतिपत्र		**iii**
कृतज्ञताज्ञापन		**iv**
विषय सूची		**v**
तालिका सूची		**viii**
शोधसार		**ix**
अध्याय एक : परिचय		**१-४**
१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याको कथन	२
१.३	अनुसन्धानको उद्देश्य	३
१.४	अध्ययनको औचित्य र महत्व	३
१.५	अध्ययनको सिमा	३
१.६	अध्ययनको संगठनात्मकढाँचा	४
अध्यायदुई : सान्दर्भिक साहित्यको सिंहावलोकन		**५-२४**
२.१	सैद्धान्तिकसमिक्षा	५
	२.१.१ उत्पादनप्रणाली र सम्पत्तिमाथी पहुँचको अवधारणा	५
	२.१.२. पितृसत्ता र सम्पत्तिमा पहुँचको अवधारणा	७
	२.१.३ महिलावादी दृष्टिकोण र सम्पत्तिमाथि पहुँचको अवधारणा	८
२.२	सम्पत्तिमा पहुँचबारे नेपाली कानूनी विकास समीक्षा	१६
२.३	पूर्व अध्ययन समिक्षा	१९
२.४	अवधारणात्मकढाँचा	२३
अध्यायतीन : अध्ययनविधि		**२५-२७**
३.१	अध्ययन क्षेत्र छनोटको औचित्य	२५
३.२	अनुसन्धान ढाँचा	२५
३.३	नमूनाछनौट विधि	२५
३.४	तथ्याङ्कको स्रोत र प्रकृति	२६

३.५ प्राथमिक तथ्याङ्क संकलनविधि २६
३.६ द्वितिय तथ्याङ्क संकलनविधि २७
३.७ तथ्याङ्क विश्लेषणएवं प्रस्तुतीकरण २७
अध्यायचार :सामाजिक तथा जनसाङ्ख्यिक विश्लेषण २८-३४
४.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय २८
४.२ सामाजिक साँस्कृतिक अवस्था २९
४.२.१ उमेरगत विश्लेषण २९
४.२.२ धार्मिक मूल्यमान्यताको आधारमा उत्तरदाताका विवरण ३०
४.२.३ उत्तरदाताको शैक्षिक स्थिती ३१
४.२.४ उत्तरदाताको जात/जातिगत अवस्था ३२
४.२.५ परिवारको स्वरुप ३२
४.२.६ उत्तरदाताको परिवारको प्रकार ३४
अध्यायपाँच : सम्पत्तिमाथिको स्वामित्वको अवस्था ३५-४२
५.१ पैत्रिक सम्पत्तिमा उत्तरदाताको स्वामित्व ३५
५.२ दाइजोमाउत्तरदाताको स्वामित्व ३७
५.३ व्यापार/व्यवसायमा उत्तरदाताको स्वामित्व ३८
५.४ नोकरीमा उत्तरदाताको स्वामित्व ४०
५.५ वैदेशिक रोजगारीमा उत्तरदाता महिला ४१
५.६ स्वआर्जनमा उत्तरदाताको स्वामित्व ४१
अध्याय छ : भोगचलनतथानिर्णय प्रक्रिया ४३-५०
६.१ सम्पत्ति परिचालनमा विवाहित महिलाको भूमिका ४३
६.१.१ शिक्षा ४३
६.१.२ सामाजिक संघसंस्था ४४
६.१.३ खाना र भान्छा ४५
६.१.४ सम्पत्ति किनबेच ४६
६.१.५ सामान खरिद ४७
६.१.६ सामाजिक कार्य ४८

अध्याय सात : सारांश, मुख्य प्राप्ती र निष्कर्ष **५१-५४**

७.१ सारांश ५१

७.२ मुख्यप्राप्ती ५१

७.३ निष्कर्ष ५३

सन्दर्भ सामग्री

अनुसूची

तालिका सूची

तालिका		पेज
४.१	उमेरको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३०
४.२	धर्मको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३१
४.३	शैक्षिक स्थितिको आधारमा उत्तरदाता	३२
४.४	उत्तरदाताको जात र जातिगत विवरण	३३
४.५	परिवार सङ्ख्याको आधारमा उत्तरदाताहरू	३४
४.६	उत्तरदाताको परिवारको प्रकार	३५
५.१	अध्ययन क्षेत्रका महिलाहरूको पैतृक सम्पत्ति र अन्य सम्पत्ति विवरण	३७
५.२	महिलाको नाममा सम्पत्तिदर्ता हुनुका कारण	३७
५.३	अध्ययन क्षेत्रका विवाहित महिलाको दाइजोका प्रकार	३८
५.४	अध्ययन क्षेत्रका विवाहित महिलाहरूको विवाहको प्रकार	३९
५.५	उत्तरदाताको पेशाको विवरण	४०
५.६	उत्तरदाताको नोकरीको विवरण	४१
६.१	बालबच्चाको शिक्षामा उत्तरदाताको सम्पत्ति परिचालन	४५
६.२	सामान खरिदमा उत्तरदाताको विवरण	४८